

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगांव

प्राचीन भाषा अभ्यासमंडळ

एम. ए. द्वितीय वर्ष

संस्कृत

१) तृतीय सत्र (Semester-III)

२) चतुर्थ सत्र (Semester-IV)

जून २०१५ पासून अंमलात येणारा अभ्यासक्रम

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

एम. ए. द्वितीय वर्ष (संस्कृत)

(नवीन अभ्यासक्रम)

पेपरचे नाव - SK-४ नाटक व नाट्यशास्त्र (SNK-२३१/२४१)

१) मृच्छकटीकम् - शूद्रक	३० गुण	}	६० गुण
२) अभिज्ञानशाकुन्तलम् - कालिदास	३० गुण		
३) अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास	३० गुण	}	६० गुण
४) भरतनाट्यशास्त्र, अ. २ व ६	३० गुण		

तृतीय सत्र - SNK-२३१

नेमलेला अभ्यासक्रम

१) मृच्छकटीकम् (३० गुण) / अभिज्ञानशाकुन्तलम् (३० गुण)

गट अ - अध्ययन व अध्यापन हेतु ५ तासिका

- १) शूद्रकाची / कालिदासाची भाषा शैली
- २) शूद्रकाच्या / कालिदासाच्या अलंकाराचा आढावा घेणे
- ३) शूद्रकाच्या / कालिदासाच्या नाट्यकृतींची ओळख
- ४) शूद्रकाचे / कालिदासाचे संस्कृत साहित्यातील योगदान

गट आ - अध्ययन व अध्यापन ३५ तासिका

- १) संहिता समजावून सांगणे
- २) नाटकाचा अनुवाद
- ३) नाटकाची नाट्यशैली
- ४) नाटकाचे सौंदर्य, पात्र चित्रण, वेगळेपण, नैतिकता

संदर्भ ग्रंथ

मृच्छकटीकम् - शूद्रक, चौखम्बा विद्याभवन, वाराणसी

अभिज्ञानशाकुन्तलम् - कालिदास - संपा. एम. आर. काळे

सत्र तिसरे

SNK - २३१ मृच्छकटीकम् - शूद्रक (तृतीय सत्र) - ३० गुण

अभिज्ञानशाकुन्तलम् - कालिदास - ३० गुण

प्रश्नपत्रिका नमुना व गुण विभागणी - ६० गुण

वेळ ३ तास

प्र. १ ला	वस्तुनिष्ठ - प्रश्न १० पैकी १०	१० गुण
प्र. २ रा	अनुवाद करा - ६ पैकी ४	१६ गुण
प्र. ३ रा	ससंदर्भ स्पष्टीकरण - ६ पैकी ४	१६ गुण
प्र. ४ था	दीर्घोत्तरी प्रश्न (२ पैकी १)	१० गुण
प्र. ५ वा	टीपा द्या / विवेचक परिच्छेद (४ पैकी २)	०८ गुण

=====

एकूण ६० गुण

अंतर्गत निरंतर मूल्यमापन परीक्षा ४० गुण

(टेस्ट ट्युटोरिअल - १० गुण, सेमिनार / गटचर्चा - १० गुण

हजेरी व वर्तणूक - १० गुण, प्रकल्प - १० गुण)

=====

एकूण १०० गुण

=====

चतुर्थ सत्र - SNK - २४१

नेमलेला अभ्यासक्रम

१) अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास (३० गुण)

२) नाट्यशास्त्र - भरत - अ. २ व ६ (३० गुण)

गट अ - अध्ययन व अध्यापन हेतू व वैशिष्ट्ये

०५ तासिका

i) अभिजात संस्कृत साहित्याची ओळख करून देणे

ii) अभिजात संस्कृत साहित्याचे योगदान

गट ब - अध्ययन व अध्यापन

२० तासिका

i) अभिजात साहित्याचे स्रोत ग्रंथ

ii) दृश्यकाव्याचे अध्ययन

iv) कवी व काव्यकृतीचे अध्ययन

गट अ - अध्ययन व अध्यापनाचे हेतू व वैशिष्ट्ये

०५ तासिका

i) नाट्यशास्त्राच्या परंपरेची ओळख

ii) नाट्यशास्त्राचे महत्त्व

iii) नाट्यशास्त्रातील भरतमुनीचे योगदान

गट ब - अध्ययन व अध्यापन

२० तासिका

i) नाट्यपरंपरेची ओळख

ii) रंगमंचाची व्यवस्था आणि रसप्रक्रिया

iii) नाट्यशास्त्राचे योगदान

संदर्भ ग्रंथ

१. संस्कृत साहित्य का इतिहास - डॉ. जयनारायण वर्मा, पुष्पा गुप्ता, तरूण प्रकाशन, गाझियाबाद, १९९१
२. संस्कृत साहित्य का इतिहास, वाचस्पती गौराला, चौखंबा, विद्याभवन वाराणसी, १९६०
३. संस्कृत साहित्य का इतिहास - बलदेव उपाध्याय, शारदा मंदीर, वाराणसी, १९६९
४. संस्कृत साहित्य का इतिहास - डॉ. शिवबालक द्विवेदी, सुशीला पाण्डेय, ग्रंथ रामबाग, कानपूर, १९७६
५. A Concise History of Classical Sanskrit Literature, Gaurinath Motilal Bana Rusidas, १९७४
६. अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास - डॉ. गोखले, डॉ. माहुलीकर, संपा. डॉ. सिंधू डांगे, ऋतायन, मुंबई, २००४
७. नाट्यशास्त्र - भरत, एम. रामकृष्ण, पुष्पेंद्रकुमार
८. रसभाव विचार - र. प. कंगले
९. भरतनाट्यमंजिरी - गो. के. भट
१०. नाट्यशास्त्र - गोदावरी केतकर
११. नाट्यशास्त्र - डॉ. सत्यप्रकाश शर्मा, चौखम्बा प्रकाशन, वाराणसी
१२. भारतीय सौंदर्यशास्त्र - डॉ. ग. त्र्यं. देशपांडे
१३. भारतीय नाट्यप्रयोग विज्ञान - अ.म.जोशी - स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, जून १९९९

=====

सत्र चौथे

SNK - २४१ अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास

प्रश्नपत्रिका स्वरूप

वेळ ३ तास	गुण ६०
प्र. १ ला वस्तुनिष्ठ प्रश्न (१० पैकी १०)	१० गुण
प्र. २ रा अनुवाद (४ पैकी २)	१० गुण
प्र. ३ रा संदर्भ स्पष्टीकरण (४ पैकी २)	१० गुण
प्र. ४ था दीर्घोत्तरी प्रश्न (२ पैकी १)	१५ गुण
प्र. ५ वा टीपा द्या / विवेचन परिच्छेद (६ पैकी ३)	१५ गुण
	===
एकूण	६० गुण
अंतर्गत मूल्यमापन	४० गुण
(टेस्ट ट्युटोरियल - १० गुण, सेमीनार गटचर्चा - १० गुण	===
हजेरी व वर्तणूक - १० गुण, प्रकल्प - १० गुण)	
एकूण	१०० गुण

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

एम. ए. द्वितीय वर्ष (संस्कृत)

(नवीन अभ्यासक्रम)

पेपरचे नाव - SK-५ व्याकरण व भाषाशास्त्र (SNK-२३२/२४२)

नेमलेला अभ्यासक्रम

१) लघुसिद्धान्त कौमुदी कृदन्त प्रकरण	२० गुण	}	६० गुण
२) लघुसिद्धान्त कौमुदी समास प्रकरण	२० गुण		
३) कोशाभ्यास - राजव्यवहारकोश - रघुनाथपंत हणमते	२० गुण		
३) भाषाशास्त्र (संस्कृत भाषेच्या संदर्भात)	५० गुण	}	६० गुण
निबंध	१० गुण		

- i. भाषा, भाषाशास्त्र, भाषांचे वर्गीकरण, उद्गम व विकास
- ii. वर्ण विचार व वर्णमाला
- iii. व्यवसिते
- iv. वाक्यविचार
- v. कारक विचार
- vi. आघात विचार
- vii. भाषा अभ्यासाच्या विविध पध्दती
- viii. भाषा पृथक्करण पध्दती आणि अर्थसिद्धान्त
- ix. भाषाशास्त्रीय सिद्धान्त - १) ग्रिम नियम २) ग्रासमन नियम ३) वर्णर नियम

तिसरे सत्र

SNK- २३२ व्याकरण - लघुसिद्धान्त कौमुदी कृदन्त / कोशग्रंथ, निबंध

नेमलेला अभ्यासक्रम

व्याकरण महाभाष्य

गट अ - अध्ययन व अध्यापनाची हेतू व वैशिष्ट्ये

०५ तासिका

- i) व्याकरण ग्रंथाची ओळख करून देणे
- ii) व्याकरणशास्त्राचे महत्त्व
- iii) आचार्य पाणिनीचे योगदान

गट ब - अध्ययन व अध्यापन

३५ तासिका

- i) भाषांतर
- ii) संकल्पनांचे स्पष्टीकरण
- iii) सूत्रांचा अन्वयार्थ लावणे

संदर्भ ग्रंथ

१. लघुसिद्धान्त कौमुदी (कृदन्त) प्रकरण - अ. द. साठे
 २. लघुसिद्धान्त कौमुदी (कृदन्त) प्रकरण - प्रा. नीला सोमलवार
 ३. राजव्यवहारकोश - रघुनाथ पंडीत - संपा. अ. द. मराठे
 ४. अनुवादशास्त्र - नलिनी चाफेकर
-
-

सत्र तिसरे

SNK-२३२ व्याकरण लघुसिद्धान्त कौमुदी, निबंध अनुवाद, राजव्यवहारकोश

प्रश्नपत्रिका नमुना व गुण विभागणी

वेळ ३ तास		गुण ६०
प्र. १ ला	सूत्रांचे स्पष्टीकरण - ६ पैकी ४	२० गुण
प्र. २ रा	संस्कृत कोशातील पर्यायी शब्द लिहा (१० पैकी १०)	१० गुण
प्र. ३ रा	ससूत्र उदाहरणे सोडवा.	२० गुण
प्र. ४ था	टीपा द्या. (४ पैकी २)	१० गुण
		=====
एकूण		६० गुण
अंतर्गत निरंतर मूल्यमापन परीक्षा		४० गुण
(टेस्ट ट्युटोरियल - १० गुण, सेमीनार गटचर्चा - १० गुण		
हजेरी व वर्तणूक - १० गुण, प्रकल्प - १० गुण)		
		=====
एकूण गुण		१०० गुण

SNK-२४२ भाषाशास्त्र व निबंध

चौथे सत्र

गट अ - अध्ययन व अध्यापनाची हेतू व वैशिष्ट्ये

०५ तासिका

- i) भाषाशास्त्राची ओळख
- ii) संस्कृत भाषेच्या संदर्भात भाषाशास्त्रीय विवेचन
- iii) संस्कृत भाषेच्या भाषाशास्त्रीय अध्ययनाची परंपरा

गट ब - अध्ययन व अध्यापन

३५ तासिका

- i) अभ्यासक्रमात समाविष्ट घटकांचा अभ्यास
- ii) भाषाशास्त्रीय सिध्दांतांची व संकल्पनांची ओळख
- iii) भाषेचे परिवर्तित स्वरूप अभ्यासणे

संदर्भ ग्रंथ

१. प्राचीन भारतीय भाषाशास्त्र - म. दे. पंडीत, शुभदा सारस्वत प्रकाशन, पुणे, प्रथमावृत्ती, २०००
२. संस्कृत भाषाविज्ञान, डॉ. राजकिशोर सिंह, विनोद पुस्तक मंदीर, आग्रा
३. भाषा आणि भाषाशास्त्र - गजेन्द्र गडकर, एस.एस. मुंबई विश्वविद्यालय, मुंबई
४. भाषाविज्ञान की भारतीय परंपरा, त्रिपाठी रामदेव, बिहार राष्ट्रभाषा प्रकाशन, दिल्ली, १९६८
५. संस्कृत का भाषाशास्त्रीय अध्ययन, भोलाशंकर व्यास, भारतीय ज्ञानपीठ प्रकाशन, दिल्ली, १९७१
६. भाषाशास्त्राची मूलतत्वे, मौर्य राजनारायण सिटी बुक स्टॉल, पुणे
७. भाषा विज्ञान - वर्णनात्मक आणि ऐतिहासिक - मालसे, इनामदार, सोमण संजय प्रकाशन, पुणे १९८२
८. Studies in Indian Linguistics, Dalai B. K., भारतीय प्रकाशन, दिल्ली
9. Introduction to Linguistics, Ratford A., Cambridge University Press, 1999
10. Introduction to Theoretical Linguistics, Lyons John, Cambridge University Press, 199

सत्र चौथे

SNK-२४२ भाषाशास्त्र व निबंध (संस्कृत भाषेच्या संदर्भात)

नेमलेला अभ्यासक्रम

प्रश्नपत्रिका नमुना व गुण विभागणी

वेळ ३ तास		गुण ६०
प्र. १ ला	वैकल्पिक / वस्तुनिष्ठ प्रश्न (१० पैकी १०)	१० गुण
प्र. २ रा	दीर्घोत्तरी प्रश्न (४ पैकी २)	२० गुण
प्र. ३ रा	विवेचक टीपा द्या. (४ पैकी २)	१० गुण
प्र. ४ था	परिच्छेद लिहा. (४ पैकी २)	१० गुण
प्र. ५ वा	संस्कृतात निबंध लिहा.	१० गुण
		=====
	एकूण	६० गुण
	अंतर्गत मूल्यमापन	४० गुण
	(टेस्ट ट्युटोरियल - १० गुण, सेमीनार गटचर्चा - १० गुण	====
	हजेरी व वर्तणूक - १० गुण, प्रकल्प - १० गुण)	
	एकूण गुण	१०० गुण

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

एम. ए. द्वितीय वर्ष (संस्कृत)

(नवीन अभ्यासक्रम)

पेपरचे नाव - SK-६ प्राचीन विज्ञान व इतिहास (SNK २३३, २४३)

i) बृहत्संहिता - वराहमिहीर	६० गुण
वृक्षायुर्वेद, दगार्गलं (भूमी व जलपरीक्षण) - २० गुण	
अश्वलायनगृह्यसूत्र विवाहपद्धती - १० गुण	
कृषीपराशर - ३० गुण	
ii) वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास	
(वेद, पुराण, ब्राह्मणग्रंथ, आरण्यक, रामायण व महाभारत)	४० गुण
iii) वेदातील विज्ञान - धनंजय देशपांडे	२० गुण
	६० गुण

तिसरे सत्र

गट अ - अध्ययन व अध्यापनाची हेतू व वैशिष्ट्ये ०५ तासिका

- i) बृहत्संहितेची ओळख करून देणे
- ii) प्राचीन शास्त्र अभ्यासणे
- iii) विद्यांचा अभ्यास करणे

गट ब - अध्ययन व अध्यापन ३५ तासिका

- i) श्लोकांचे भाषांतर करणे
- ii) वैदिक वाङ्मयाच्या इतिहासाचे महत्त्व
- iii) ग्रंथांचा सर्वसामान्य परिचय
- iv) प्राचीन ग्रंथांचे महत्त्व प्रतिपादन करणे

संदर्भ ग्रंथ

- i. बृहत्संहिता - वराहमिहीर
- ii. वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास - डॉ. सिंधू डांगे
- iii. कृषीपराशर
- iv. वेदातील विज्ञान - धनंजय देशपांडे - पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, सन २००१/२००५

SNK- २३३ प्राचीन विज्ञान व इतिहास

तृतीय सत्र

नेमलेला अभ्यासक्रम

प्रश्नपत्रिका नमुना व गुणविभागणी

वेळ ३ तास		गुण ६०
प्र. १ ला	वैकल्पिक/ वस्तुनिष्ठ प्रश्न (१० पैकी १०)	१० गुण
प्र. २ रा	भाषांतर करा (४ पैकी २) (अ व आ मधून प्रत्येकी १)	१० गुण
प्र. ३ रा	ससंदर्भ स्पष्टीकरण (४ पैकी २) (अ व आ मधून प्रत्येकी १)	१० गुण
प्र. ४ था	दीर्घोत्तरी प्रश्न (२ पैकी १)	१५ गुण
प्र. ५ वा	टीपा द्या / विवेचक परिच्छेद (५ पैकी ३)	१५ गुण
		=====
	एकूण	६० गुण
	अंतर्गत निरंतर मूल्यमापन परीक्षा	४० गुण
	(टेस्ट ट्युटोरियल - १० गुण, सेमीनार गटचर्चा - १० गुण हजेरी व वर्तणूक - १० गुण, प्रकल्प - १० गुण)	
		=====
	एकूण	१०० गुण

SNK-२४३ प्राचीन विज्ञान व इतिहास

चतुर्थ सत्र

गट अ - अध्ययन व अध्यापनाची हेतू व वैशिष्ट्ये

०५

- i) भाषांतर
- ii) काव्याची ओळख
- iii) वैदिक वाङ्मयाची इतिहास व वेदातील विज्ञान जाणणे

गट ब - अध्ययन व अध्यापन

३५

- i) भाषांतर
- ii) काव्यसौंदर्य
- iii) रस, अलंकाराचे काव्यातील महत्त्व
- iv) कवीची भाषाशैली व वैशिष्ट्ये
- v) प्राचीन साहित्यातील वैज्ञानिक दृष्टीकोन अभ्यासणे

संदर्भ ग्रंथ

- i. बृहत्संहिता - वराहमिहीर
- ii. वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास - डॉ. सिंधू डांगे
- iii. वेदातील विज्ञान - धनजय देशपांडे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई, २००१/२००८

=====

वैदिक वाङ्मयाचा इतिहास व वेदातील विज्ञान

चतुर्थ सत्र

प्रश्नपत्रिका नमुना व गुण विभागणी

वेळ ३ तास		गुण ६०
प्र. १ ला	वस्तुनिष्ठ प्रश्न (१० पैकी १०)	१० गुण
प्र. २ रा	भाषांतर करा. (४ पैकी २)	१० गुण
प्र. ३ रा	ससंदर्भ स्पष्टीकरण (४ पैकी २)	१० गुण
प्र. ४ था	दीर्घोत्तरी प्रन (४ पैकी २)	२० गुण
प्र. ५ वा	टीपा द्या. (४ पैकी २)	१० गुण
		=====
	एकूण	६० गुण
	अंतर्गत निरंतर मूल्यमापन परीक्षा	४० गुण
	(टेस्ट ट्यूटोरियल - १० गुण, सेमीनार गटचर्चा - १० गुण हजेरी व वर्तणूक - १० गुण, प्रकल्प - १० गुण)	
		=====
	एकूण	१०० गुण

एम. ए. द्वितीय वर्ष (संस्कृत)
समकक्ष अभ्यासक्रम

पेपर क्र.	जुना अभ्यासक्रम	पेपर क्र.	नवीन सत्र पध्दतीनुसार अभ्यासक्रम
SNK- २३१	<u>सत्र ३ रे</u> अभिज्ञानशाकुन्तलम - कालिदास - गुण ८० २० अंतर्गत	SK-IV SNK- २३१	<u>पेपरचे नाव - नाटक व नाट्यशास्त्र</u> <u>सत्र - ३</u> १) मृच्छकटीकम् व शाकुन्तलम् - ६० गुण अंतर्गत - ४० गुण
SNK- २४१	<u>सत्र ४ थे</u> अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास व आयुर्वेदाचा इतिहास गुण ८० २० अंतर्गत	SNK- २४१	<u>सत्र - ४</u> १) अभिजात संस्कृत साहित्याचा इतिहास २) नाट्यशास्त्र - भरत अ. २, ७ गुण - ६० अंतर्गत गुण - ४०
SK-IV SNK- २३२	<u>व्याकरण व भाषाशास्त्र</u> <u>सत्र ३ रे</u> व्याकरण महाभाष्य - पास्पशास्त्रिक - ८० गुण, २० अंतर्गत	SK-५ SNK- २३२	<u>पेपरचे नाव - भाषाशास्त्र व व्याकरण</u> गुण ६० अंतर्गत - गुण ४०
SNK- २४२	<u>सत्र ४ थे</u> भाषाशास्त्र - ८० गुण, २० अंतर्गत	SNK- २४२	<u>सत्र - ३</u> १) लघुसिद्धान्त कौमुदी कृदन्त व समास २) राजव्यवहारकोश - रघुनाथ पं. हणमंते
SK-VI SNK- २३३	<u>दर्शन साहित्य</u> <u>सत्र ३ रे</u> सांख्यकारिका- ८० गुण, २० अंतर्गत	SK-VI SNK- २३३	<u>पेपरचे नाव - काव्य</u> <u>सत्र - ३</u> प्राचीन विज्ञान व इतिहास - ६० गुण अंतर्गत - ४० गुण
SNK- २४३	<u>सत्र ४ थे</u> अर्थसंग्रह, लौगाक्षी भास्कर - ८० गुण, २० अंतर्गत	SNK- २४३	<u>सत्र - ४</u> प्राचीन विज्ञान व इतिहास - ६० गुण अंतर्गत - ४० गुण

उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ, जळगाव

द्वितीय वर्ष संस्कृत

जून २०१५ पासून अंमलात येणारे अभ्यासक्रम

रोजगाराच्या उपलब्ध होणाऱ्या संधी

- शाळा व महाविद्यालयांत शिक्षक, प्राध्यापक
- तुलनात्मक भाषेच्या अभ्यासाची संशोधनात संधी
- भाषाशास्त्रीय दृष्टीने नातून देश, विदेशात संशोधनास संधी
- भाषांतरकार याचा रोजगार (उदा. आयुर्वेद कंपनी इ.)
- शीलालेख, ताम्रपत्र, भुर्जपत्र, हस्तलिखित शास्त्रातून पुरातत्त्व विभागात काम करायची संधी
- भाषाप्रभुत्व असल्यास आकाशवाणी, दूरदर्शनवरून निवेदन, सूत्रसंचालक रूपाने काम करायची संधी
- भाषालिखितातून वृत्तपत्रातून लेखनाची संधी
- संगणकाद्वारा भाषाविषयक वेबसाइट्स सॉफ्टवेअर तयार करायची संधी
- मतिमंद मुलांना उच्चारणासाठी संस्कृत भाषेच्या माध्यमातून उच्चारण शुद्धीसाठी वर्ग घेणे
- उत्तम वक्ता होणे
- स्पर्धा परीक्षांमध्ये जसे MPSC, UPSC मध्ये संस्कृत मुख्य विषय म्हणून निवडले जाता येते.
- भारतीय सैन्यदलात धर्मगुरु पदांसाठी संधी
- भाषाविषयक विशेष प्रकल्प निर्मितीमध्ये संधी